



Asta korumpira Tita

MNZS in JGZ Brdo sta 9. marca 2022 sklenila pogodbo o neodplačnem prenosu premičnega premoženja. Šlo je za osem kipov, razen dveh so bili iz dvorne zbirke Josipa Broza, ki so bili prvotno postavljeni v Vili Bled.



Dr. Jože Dežman, zgodovinar, nekdanji direktor Muzeja novejšje zgodovine Slovenije | Jože Dežman, F.A. BOBO/Žiga Živulović jr.

Izhodišče je bil 79. člen Zakona o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti, ki določa, da je tak prenos mogoč, če je knjigovodska vrednost prenesenega nič in je izločeno iz uporabe. V tem primeru je bila zbirka zaradi zanemarjanja s strani Javnega gospodarskega zavoda (JGZ) Brdo že hudo ogrožena, kar je dokazal skrben pregled Restavratorskega centra. Prav tako je bila postavitev zbirke na Brdu neprimerna in za javnost praktično nedostopna. Zato je bila edina rešitev, da zbirka tudi v skladu s tem členom zakona preide na »druge pravne osebe, ki jim je podeljen status delovanja v javnem interesu«.

S tem ko je kipe v zbirko prevzel Muzej novejšje zgodovine Slovenije (MNZS), so postali del kulturne dediščine in niso več inventarizirani kot potrošni material.

Sam sem predlagal Narodni galeriji, ki skrbi za državne umetnine, naj prevzame zbirko, pa so to zavrnil. Zato je zbirko prevzel Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije (MNSZS). Kompletirali smo jo s kipoma, ki sta prav tako zanemarjena in neprimerno postavljena stala pred Natovim Centrom odličnosti za gorsko bojevanje v Poljčah.

Odlična postavitev in zadovoljni obiskovalci

Po pridobitvi potrebnih soglasij, uvrstitvi v program MNZS in MK je bila sklenjena pogodba z občino Pivka za prostor v



Neprimerna postavitev kipov na Brdu pri Kranju

S tem ko je kipe v zbirko prevzel Muzej novejšje zgodovine Slovenije, so postali del kulturne dediščine in niso več inventarizirani kot potrošni material.

Parku vojaške zgodovine. Depo na prostem MNZS je bil odprt za Muzejsko noč 18. junija 2022.

Cilj projekta je bil: »Z ustrezno predstavitvijo kipov bo zbirka ustrezno celostno obravnavana, prezentirana, predvsem pa predstavljena večjemu številu obiskovalcev.«

Zbirko je prvič v njeni zgodovini v teh treh letih videlo na deset tisoče obiskovalcev Parka vojaške zgodovine, tudi mnogi visoki obiskovalci. Vsi so ne glede na to, od kod so prišli, zbirko doživeli kot posebno zanimivost.

Nesrečna Asta

Ministrica za kulturo in podpisniki proti premestitvi zbirke v Pivko so protestirali (je pa MK plačalo račune za postavitev). Vendar nihče ni povedal, kaj naj bi bilo s postavitvijo v Pivki narobe.

Kulturnobojna bolečina nesrečne ministrice Aste Vrečko je zahtevala, naj se zbirka vrne na Brdo. Neprestano so o tej njeni vroči želji poročali mediji, na uho so mi prihajale žalostne zgodbe o nesposobnosti njenih uradnikov in zlasti uradnic, ki niso vedeli kako in kam.

Sam sem vseskozi javno spraševal, kaj se dogaja – glej vprašanja iz letošnjega 1. maja. Korektno je odpisal le Zavod za varstvo kul-

turne dediščine. MNZS in JGZ Brdo sta bolj lagala kot ne, predvsem pa skrivala podatke. Z MK se niso oglasili. Pa bi bil čas. S to objavo vprašanja znova postavljam in pričakujem odgovore.

Korupcija in uničevanje dediščine

Odgovore pričakujem zato, ker upam, da bodo vsi, ki so protestirali proti temu, da državni muzej prevzame zbirko iz Vile Bled in ustrezno poskrbi zanjo, znali protestirati proti temu, kar nas morda čaka v naslednjih dneh.

Asta in mediji so vsi prisegali na Tita. Toda kot kaže, bo Tito ostal v MNZS in se še ne ve, ali bo odšel na Brdo.

Oba kipa iz Poljč, Bombaš in Partizanska družina, sta ostala siroti. MNSZS ju menda noče in ju hočejo vsiliti ministrstvu za obrambo.

Prosim vse protestnike za glas razuma proti tej norosti. Zbirka naj ostane celota!

Kipe, ki jih po neznanih postopkih neznanih storilcev skušajo vrniti v last JGZ Brdo, naj bi odpeljali izpred oči javnosti. Seveda je v zakulisju znano, kam jih bodo odpeljali.

Toda zgodba zelo smrdi. JGZ Brdo bo očitno nadaljeval izročilo zanemarjanja oz. celo namernega uničevanja kipov. Po hitrem in enostavnem zbiranju ponudb so izbrali izvajalca za nekaj deset tisoč evrov. Resna ocena zahtevnega posega po merilih, ki jih je na posvetu na MK predstavil Restavratorski center, zahteva nekajkrat več denarja in upošteva evropske standarde za izvedbo tovrstnih posegov.

Vprašanja za MK, MNZS, JGZ Brdo, ZVKD 1. maja 2025

1. Ali so kipi še inventarizirani v MNZS?
 2. Ali potekajo postopki, da bi bili kipi deinventarizirani in na čigav predlog?
 2. Če potekajo postopki deinventarizacije, komu bodo kipi izročeni? To vprašanje postavljam predvsem zato, ker je bilo tudi v strokovnih ocenah in na posvetu MK ter v poročilu Restavratorskega centra ugotovljeno, da so bili kipi brez strokovne nege in neustrezno prezentirani. Naj omenim, da oba kipa v Poljčah niti nista bila inventarizirana, sta pa, paradoksalno, edina iz zbirke z občinskim odlokom razglašena za spomenika lokalnega pomena. Tudi kip Zaseda je bil založen na Brdu.
 3. Napovedano je bilo, da bodo kipi najprej ustrezno restavrirani. Kakšen je načrt restavriranja in kako se uresničuje?
 4. Ker je bila napovedana vrnitev kipov na Brdo, me zanima, ali je načrtovano, da bo zbirka s kipi, ki so razstavljeni v Depoju MNSZ na prostem, postavljena na Brdu ali pa bodo zbirko spet razbili.
 5. Ali so za napovedano vrnitev kipov na Brdo že pripravili načrti in kdo jih pripravlja? Ali je načrte naročil MNSZS ali kdo drug?
 6. Ali so bile za morebitno novo postavitev na Brdu že vložene ustrezne vloge na organe upravljanja JGZ Brdo in na ZVKDS?
 7. Po treh letih so deset tisoči obiskovalcev Parka vojaške zgodovine, ki so si ogledali tudi Depo MNSZ na prostem, očitno zadovoljni, saj pritožb ali protestov zoper način in vsebino postavitve ni bilo. Ali dejstvo, da je zbirka prvič na ogled široki javnosti, ni argument za to, da sedanjo postavitev Depoja na prostem ohranimo? Prosim vas, da mi svoje odgovore, stališča, dokumente pošljete do 10. maja.
- Za vaše sodelovanje se vam vnaprej zahvaljujem.
Dr. Jože Dežman
Sourednik oddaje Moja zgodba na Radiu Ognjišče
Član Združenja novinarjev in publicistov
Naj dodam še vprašanje: Glede na to, da je dr. Beti Žerovc kritizirala način prevoza kipov z Brda in iz Poljč v Pivko, nas prosim obvestite, po kakšnih standardih bo JGZ Brdo naročilo prevoz na ne/znano lokacijo.

Na način, kot je sedaj izbran, so pred leti »obnovili« Batičevo Mladinsko kolo tam za RTV Slovenija v Ljubljani. In strokovnjaki vam vedo povedati, da ima Mladinsko kolo po t. i. obnovi ravno take težave kot pred njo. Skratka, šlo je samo za kozmetični popravek za nekaj let. JGZ Brdo torej ne skrbi za dediščino, ampak jo korumpira.



O zbirki kipov iz Vile Bled, Kurirčku in Josipu Brozu

Da bomo lažje razumeli Astin polet od Čebina do črepinj, njeno nekulturno zahoje-nost in zavoženost, obnovimo dogajanje, ki je vodilo k Depoju MNZS na prostem v Parku vojaške zgodovine v Pivki.

1986 - Izvršni svet in Narodna galerija Dne 6. marca 1986 sta Janez Zajc, generalni sekretar Izvršnega sveta SRS, in Anica Cevc, ravnateljica Narodne galerije (NG) v Ljubljani, podpisala pogodbo o ureditvi medsebojnih razmerij v zvezi s prenosom pravice upravljanja na likovnih delih. NG je prevzela v upravljanje več kot tisoč likovnih del, ki so bila v lasti Izvršnega sveta SRS.

Premikanje umetnin tudi po tem sporazumu se je dogajalo in se dogaja. Naj omenimo samo, da je bilo nekaj slik z gradu Brdo oddanih na stalno razstavo v NG.

Po svoje je ironično, da so se v podobnih zagatah v času tranzicije znašli tudi kipi iz Vile Bled in mnogi podobni kiparski spomeniki po Sloveniji, posvečeni partizanskemu gibanju in diktaturi proletariata.

Ko sta MNZS in JGZ Brdo sklepala pogodbo o dolgoročni izposoji kipov, smo zapisali: »Uporabnik lahko uporablja umetniška dela za sledeče namene: postavitve na ogled obiskovalcem muzeja, restavriranje, strokovno skrbništvo.«

In to izhodišče smo spoštovali tudi pri nadaljnjem razvoju projekta.

- ▶ Prav tako ni videti, da bi vložili kakršne koli napore za pripravo načrta in kraja nove postavitve zbirke. Ali bo stala tam kot prej, kar je stroka že obsodila? S tem se nikoli niso povsem strinjali ključni akterji oblikovanja prostora na Brdu.

Zato upravičeno zahtevamo, naj JGZ Brdo neha uničevati zbirko, in pričakujemo od vseh, ki so protestirali proti prenosu zbirke v strokovno skrb MNZS in njeni primeri predstavitvi, da dvignejo glas proti temu Astinemu barbarstvu.

Vila Bled, Brdo in Poljče

Kipi, ki so jih potem postavili v Vilo Bled, so nastali v letih 1947 in 1948. Bombaš Vanje Radauša je bil razstavljen leta 1947



Depo Muzeja novejšje zgodovine Slovenije na prostem v Parku vojaške zgodovine v Pivki

na jugoslovanski razstavi v Ljubljani. Na slovenski razstavi leta 1948 so v Moderni galeriji iz te zbirke postavili Partizansko družino Boža Pengova, Udarnika in Drvarja Tineta Kosa.

Kipi so bili postavljeni v notranjosti Vile Bled (Bombašica Karla Putriha, Partizan Zdenka Kalina, Na čelu brigade Borisa Kalina) ali na njeni terasi (Bombaš Vanje Radauša). V vrtu je bila postavljena Partizanska družina Boža Pengova.

Po selitvi na Brdo so bili kipi najprej postavljeni na opečnih podstavkih po parku. Fotografski posnetki kipov na Brdu so redki, a ni videti, da bi jim Broz in visoki obiski posvečali kako pozornost.

Če je bila prva postavitve na Brdu uresničena verjetno drugače s privolitvijo Josipa Broza, nekateri namigujejo, da bi bila druga postavitve dela zbirke s partizansko-proletarskimi motivi ob živi meji že v duhu ideološkega dvoma nad zbirko. Toda to je bil čas levo usmerjenih vlad Janeza Drnovška in ni videti, da bi razen pragmatičnih delovali kaki globlji ideološki motivi.

Oba kipa v Poljčah sta bila postavljena brez vsakega urejanja okolja, Partizanska družina na ozko zelenico pred stavbo, Bombaš pa ob garažno nadstrešnico.

Ne umetnostna zgodovina ne spomeniško varstvo pri teh odločitvah o prestavljanju kipov nista dokumentirano prisotna. Ni znano, da bi pri teh postavitvah nastali kaki uradni dokumenti.

Mateja Breščak in Gojko Zupan sta maja 2015 zapisala: »Očitna je začasnost postavitve zbirke skulptur, ki potrjuje, da so bili kipi delani za odprt prostor, vendar ne za večje trge, bolj za okras manjšega dvorišča ali prostorov vrta. Gre za patetične, vendar ne izrazito monumentalne kipe. Domnevamo, da so bili koncipirani za vrt Vile Bled, kar potrjujejo nekateri dokumenti. Zbirka je zaradi redkosti vredna večje pozornosti in skrbi. V Sloveniji nimamo na prostem nobene primerljive zbirke celopostavnih kipov delavcev in partizanov iz prve polovice dvajsetega stoletja.«

Toda kipi, ki sta jih v svoji analizi obravnavala Breščakova in Zupan, niso vsi, ki bi jih bilo treba obravnavati, da bi se celovito opredelili do kiparske dediščine Vile Bled. Odprto vprašanje je, zakaj Breščakova in Zupan v obravnavo nista vključila obeh kipov iz Poljč: Partizanske družine in Bombaša.

Odprto ostaja tudi to, kako obravnavati, urediti in rešiti še preostalo dediščino revolucionarne umetnosti v Vili Bled.

Naj za primer vzamem cvetličarno. Objekt, ki razpada, je nujno potreben prenove. Ali naj se ohraniti reliefa Karla Putriha Kmetijstvo in Gradbeništvo? V cvetličarni so še reliefi po motivih Đorđa Andrejevića Kuna (Partizanski delavec in kmet; Partizanska družina, Partizan - Striček Vule, Partizanček - Kurir Jovica). Kaj z njimi?

Breščakova in Zupan, ki visoko ovrednotita »brdski« del zbirke iz Vile Bled, ne komentirata, kako to, da Špelca Čopič, ki obravnava slovensko kiparstvo do sredine 20. stoletja, teh kipov sploh ne omeni.

Iz zgoraj zapisanega sledi, da kiparska dediščina Vile Bled še ni bila ustrezno ovrednotena. Če se že pojavljajo ideje o novi postavitvi, je nujno obravnavati celoto in ne samo dela zbirke, ki se je znašel na Brdu.

Kritiki, ki nasprotujejo ureditvi depoja na prostem MNZS v PVZ v Pivki, so poudarili, da je bila s tem zbirka »izruvana iz konteksta«.

Toda če upoštevamo zgoraj zapisano, lahko rečemo le, da je bila zbirka Vile Bled res »izruvana iz konteksta«. Toda to se je zgodilo že pred desetletji. V časih, ko se umetnostna zgodovina in spomeniško varstvo za »izruvano« zbirko nista zelo zanimala.

Zaradi vneme in nevednosti tako Aste kot njenih jurišnic se zbirki obeta ne samo, da bo spet iztrgana iz konteksta, ampak ji preti pravo uničenje.

Konservatorsko-restavratorski program

Temeljni cilj, ki smo mu posvetili posebno pozornost, je bila ocena stanja kipov in priprava konservatorsko-restavratorskega programa v skladu s kulturnovarstvenimi pogoji. Sredi januarja 2021 je ZVKD na vprašanje ZZB pojasnil, da opravljajo »vse potrebne predhodne raziskave, ki bodo podlaga za dokončno odločitev, kako in s kakšno metodo bodo izvajali konservatorsko-restavratorske posege na posameznih plastikah«. »Gre za različne avtorje, različne livarje in litine, ki zahtevajo natančen pristop. Delo na zbirki opravljamo v sklopu svoje redne dejavnosti in pri tem smo kadrovsko in finančno omejeni. V lanskem letu smo tako že opravili del predhodnih raziskav, in sicer meritve z rentgensko fluorescenčno spektroskopijo (XRF), izvedli smo fotografsko in grafično dokumentacijo in raziskali zgodovinske vire. V letošnjem letu bomo izvedli še vzorčenje sekundarnih produktov na površini z interpretacijo rezultatov, pregled obstoječega arhivskega gradiva in literature, 3D-zajem podatkov, kartiranje poškodb in sprememb na površini ter odvzeli sonde na površini.«

Priprava tega programa ni pomembna samo za zbirko iz Vile Bled, ampak za stotine bronastih spomenikov v spominski krajini partizanskega gibanja, ob katerih se odpirajo podobna vprašanja kot pri zbirki iz Vile Bled, Kurirčku, Josipu Brozu.

Zaradi vneme in nevednosti tako Aste kot njenih jurišnic se zbirki obeta ne samo, da bo spet iztrgana iz konteksta, ampak ji preti pravo uničenje.



Še slabše pa bo, če se bodo vodilni v slovenskem muzejstvu, zlasti pa vodstvo MNSZS hlapčevsko podrejali neostalinističnemu nareku ministrice za kulturo Aste Vrečko in njenih jurišnikov.

Kipi iz Vile Bled sodijo v kiparsko izročilo, ki je po Sloveniji ustvarilo več kot 120 spomeniških postavitvev. Gre predvsem za kipe borcev in talcev. K temu lahko dodamo več sto kipov v drugačnih slogih in iskanjih, reliefov, doprskih kipov, kipov revolucije in še kaj bi se našlo.

Večina med njimi je bronastih. Tudi zanje je treba vzpostaviti konservatorsko-restavratorske standarde, ki jih Restavratorski center določa za kipe iz Vile Bled.

Prav tako so mnoge med kipi že predstavljali z lokacije na lokacijo, mnogi so zaradi sprememb v okolju izgubili svoje izvirno sporočilo. Nekateri kipi so bili tudi umaknjeni in čakajo na odločitev kaj z njimi. Ta dinamika v prostoru v prihodnosti bo narekovala odločitve o premikih, načinih prezentacije in varovanja.

Če se bodo tudi drugi odgovorni za kipe ravnali po koruptivnih načelih, ki jih je za restavriranje in konzerviranje uporabil JGZ Brdo, potem se dediščini res slabo piše. Še slabše pa, če se bodo vodilni v slovenskem muzejstvu, zlasti pa vodstvo MNZS hlapčevsko podrejali neostalinističnemu nareku Aste in njenih jurišnikov. [D]

Opomba - Kratice

JGZ Brdo: Javni gospodarski zavod Brdo
MNZS: Muzej novejšje zgodovine Slovenije
MNSZS: Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije
NG: Narodna galerija